

mij. Als er b.v. staat (V. 364) dat het „hoofddoel“ ook moet zijn:

„de geloovigen... klaar en helder Gods weg te doen kennen, dien wij in het maatschappelijk leven te bewandelen hebben“

en dan verder:

„de tegenovergestelde beginselen aan te wijzen, den verkeerdten wortel er van bloot te leggen en te laten gevoelen, welke de vrucht van hun toepassing zal zijn;“

wel, dan vraag ik mij af, of dit den Heer Stap e.s. het recht geeft tot de predikanten te zeggen: bemoei U in de prediking en ook verder niet met deze vraagstukken, die zullen wij zonder U wel opknappen. En over het tweede citaat maak ik mij ook niet erg ongerust.

De Heer Stap behoort, zeide ik boven, tot de „bekkenzetters“. De dienst des Woords heeft zich niet te bemoeien met de uitwerking van de beginselen „in de wetten en ordinantiën der Overheid“; „dat is het terrein van de overheid“ (cursief gedrukt bij den Heer Stap), zoo zegt hij, (V. 364). De dienst des Woords heeft zich ook niet te begeben in de

„toepassing der beginselen in de praktijk en de uitwerking der zaken, zooals die voor dezen tijd mogelijk is, en geschieden kan, in aanmerking genomen de feitelijke maatschappelijke toestanden — dat is het terrein van de rechtsgeleerden, van de pers en van vereenigingen als Patrionism.“ (Cursief gedrukt bij den heer Stap).

Laten wij hier nu eens enkele vragen doen, voordat wij nader gaan beweren.

Is het echtscheidingsvraagstuk een vraag alleen maar voor juristen en economen? Is het huwelijks-goederenrecht alleen maar een vraag voor den wetgever? Is de kinderbeperking alleen maar een vraagstuk voor medici en sociologen? Is het literatuurvraagstuk er alleen maar voor de literatoren en zal dus ter wille van de verderfelijke theorie van de „kunst om de kunst“ de literator en nooit de theoloog zich hebben uit te spreken over het verkeerde in de literatuur? Is de politiek een vrij terrein voor de politici? Is de inrichting van het schoolwezen er alleen maar voor de paedagogen e.d.? Zal de jongeman om zijn gewetensbezwaren tegen militairen dienst zich moeten wenden tot den eersten den besten officier? Wij zouden kunnen doorgaan met vragen om reeds door het stellen der vragen te doen zien, dat de stellingen van den Heer Stap veroordeeld zijn door de absurditeit der consequenties, waartoe zij voeren.

Al die vragen raken alleen maar zaken, „afgeleid“ van een of meer der groote „beginselen“. Voor wie mocht willen leeren, dat de Kerk bij de prediking dier groote beginselen moet blijven en zich niet zoo met de details heeft te bemoeien, dat deze vragen thuis hooren op het „terrein“ „van“ de (in te vullen naar de omstandigheden), wel, die ga maar eens na, wat er van veel dozer dingen terecht zou komen, als de Kerk zich eens volstrekt afzijdig hield.

We zouden onze vragen ook anders kunnen inkleeden, n.l. in dezen trant: de Gereformeerde Kerken hebben het gewenscht geoordeeld zich uit te spreken over kaartspel, dans, lidmaatschap der Odd-fellows-orde; algemeen wordt geoordeeld, dat

een Gereformeerde niet tegelijk lid der S.D.A.P. kan zijn; zeer onlangs nam een Kerkeraad stelling tegen het fascisme. Zijn al die dingen, b.v. ook het S.D.A.P.-lidmaatschap, zoo geheel onderscheiden van, zoo principiëel anders dan het meedoen aan een staking, althans aan vele stakingen? Moet hier de Kerk maar vanuit de verte blijven toezien?

Het gevaar der opvatting, volgens welke de Kerk slechts het algemeene, niet het concrete, ook niet het concreet-aanwezige, binnen haar aandachtssfeer zal nemen, is, dat men, hoe goed ook bedoeld, de Kerk gaat denatureeren tot zaligheid-hiernaams-instituut. Van den eisch, om de zaligheid reeds „in dit leven aan te vangen“, kan op die manier niets terecht komen, tenzij dan bij de gratie van het juiste inzicht der rechtsgeleerden, van persmannen, vakvereenigingsleiders, e.d. En de predikanten worden gedegradeerd tot groot-handelaren of massafabrikanten van stichtelijke-toespraakjes met heenwijzen naar het hiernaams; zij mogen hun liefdediensten verrichten, wanneer het te pas komt in de kraam van de andere heeren, maar de profetiamantel wordt hun van de schouders gerukt. Zij zullen een keurig gegalonneerd jasje mogen aandoen, waarop een nummer staat, aanwijzende de afdeling van dit aardsche leven, waarin zij zich moeten rekenen te behooren. Van een profetenambt, dat zich met het gansche leven wil bemoeien en zich van geen enkel levensterrein in principe laat terugdringen, blijft op die manier geen grein over.

Maar gelukkig zijn er ook nog tal van anderen, die een geheel ander geluid dan dat van den Heer Stap e.s. doen hooren. Mag ik er enkele noemen?

Dan begin ik met Prof. Dr H. Bavinck. Deze heeft in zijn „Christelijke Beginselen en Maatschappelijke Verhoudingen“ (opgenomen in „Verzamelde Opstellen“, Kampen 1921,) op blz. 126/7 geschreven over de organisatie van het Joodsche Volk. Hij merkt op, dat

„bij al deze raden en beamten van geen priesters of levieten sprake is. Het is mogelijk, dat in de plaatselijke gerechtshoven soms ook priesters of levieten zitting hadden. Deut. 21:5, vergel. met 1 Chron. 23:4, 26:29-32, maar een voorschrift was dit niet.“

Laten wij hier even plaatsens de opmerking, dat dus ook in die lagere gerechtshoven toch priesters en levieten mogelijk bleken. Maar het voor ons belangrijkste komt in den daarop volgende zin:

„Alleen in het opperste gerechtshof hadden ook priesters zitting; en dit lag in den aard der zaak, want bij moeilijke gevallen kwam het dikwerf op een goede uitlegging der wet aan en daarvoor waren de priesters de aangewezen personen.“

Wij zien dus hier hoe juist op de voornaamste plaats de priesters een overheerschende plaats innemen. En nu hoop ik, dat de Heer Stap, noch een der lezers, mij zullen gaan aanvallen met de opmerking, dat in dit citaat van priesters en boven door mij van profeten gesproken werd, noch over dat woord „wetsuitlegging“, alsof daarmede zou zijn beslist, dat dit citaat voor ons zijn beteekenis verloren had. Ook wil ik al wel bij voorbaat mededeelen, dat ik gedachtig ben aan het onderscheid tusschen onze staats-inrichting en die van het oude volk van Israël. Als ik op deze dingen nu weer

goddelijking van het schepsel.

„Het is deze fout die we in het oog moeten houden zowel in de wijsgeerige systematiek als bij de bestudeering van de geschiedenis der filosofie.“

„Staan we eerst stil bij de beteekenis van deze misvatting voor de systematiek.“

„1. Heel duidelijk komt de gewraakte grondfout aan het licht in het gangbare gebruik van den term „substantie“.“

„Men schrikke hier niet van een vreemd woord, maar nog minder gebruike men het zonder te weten wat het beteekent. „Substantie“ is de Westersche weergave van het Grieksche woord „hypostasis“ en beide termen beteekenen „vaste grond“. Houdt men dit vast, dan verstaat men, waarom de Heilige Schrift dit woord alleen gebruikt ter aanduiding van God. Die immers sinds de schepping alles draagt door het woord Zijner kracht.“

„In tal van wijsgeerige stelsels vindt men dezen term echter gebruikt voor iets dat tot het geschapene behoort: de substantie heet hier dan ook den kosmos immanent. Niet zelden stelt men zich er mee tevreden één zulk een pseudo-substantie aan te nemen. Op dit standpunt kan men dan nog weer twee richtingen uit: of men zoekt die substantie in het lagere deel van den kosmos en acht het hoogere daaruit ontwikkeld — men aanvaardt dan de evolutionistische theorie — of men verheft het hoogere in het geschapene tot vasten grond en waant dan dat het lagere uit dat in de lucht zwevende voortkwam — dat is de leer der aanhangers van de metaphysica.“

„Anderen houden echter beide theorieën voor eenzijdig: ze verwerpen de z.g.n. monistische substantie-opvattingen in haar volstrektheid en achten in beide iets goeds aanwezig. Vandaar dat ze als mannen van het compromis ertoe komen twee substanties te aanvaarden. Ze meenen n.l., dat de één kosmos uit twee deelen is samengesteld, uit

moest ingaan, dan zou dit artikel op dit onderdeel een te groote uitbreiding moeten ontvangen.

Leering kunnen wij ook trekken uit het boek van Prof. Dr G. Ch. Aalders over „De Profeten des Ouden Verbonds“, (Kampen 1919). In het elfde hoofdstuk bespreekt de schrijver den inhoud der profetische prediking en laat niet na aan te toonen, dat de profeten letterlijk voor niets stonden, alles aandurften, geen autoriteit noch organisatie ontzagen, maar over alles en allen en desnoods tegen allen hun stem durfden verheffen. Nu verwacht ik hier de tegenwerping, dat de profeten uit het Oude Verbond niet zoo maar op één lijn gesteld mogen worden met de predikanten, die wij bezitten, omdat de laatste niet, de eersten wel de directe Godswoorden ons konden doen hooren. Die opmerking zou beteekenis kunnen hebben, indien die profeten nooit iets anders dan de voor bepaalde gevallen door God hun rechtstreeks ingegeven woorden hadden gesproken. Doch Prof. Aalders merkt op, (blz. 130), dat de profeten ook nog iets anders tot taak hadden, n.l. de ontdekking

„van een nog niet doorschouwd verband tusschen reeds bekende feiten en waarheden“.

om aldus het volk te onderrichten voor het leven van „heden“. Dat is dus zuiver gelijkend op de taak van de predikanten in onzen tegenwoordigen tijd.

Wil men enkele citaten lezen uit het genoemde 11e hoofdstuk, dan mogen hier de volgende plaatsvinden, al zij daarbij opgemerkt, dat deze samenlezing, terwille van de ruimte in dit orgaan, beperkt is gebleven.

Blz. 120:

„Er is dus eene kennelijke continuïteit der openbaring. Zij is als eene keten waarvan iedere schakel steeds in de voorgaande sluit. Voortdurend wordt nieuwe stof geboden, die zich echter immer bij het reeds voorhandene op de voortreffelijkste wijze aanpaast, gelijk iedere nieuwe bouwsteen in een architectonisch wel-doordacht gebouw in den aanleg van het geheel zich voegt.“

Blz. 136:

„Het terrein, dat door de profetische prediking wordt bestreken is bijzonder ruim en de onderwerpen, welke zij behandelt, zijn zeer veelzijdig. Theoretisch is er eigenlijk niets wat het leven der menschen, zoowel van het individu als van het volksgeheel raakt, dat niet het onderwerp van eene profetische rede zou kunnen zijn.“

„Het kan iets zijn wat dient tot verheldering van de kennis Gods en tot verdieping van het religieus en zedelijk besef, maar niet minder ook iets wat het wel of wee van den staat raakt en van beteekenis is voor de sociale verhoudingen.“¹⁾

Blz. 137:

„Men kan veilig zeggen, dat de stof, welke de profetische prediking hebben kan, onbegrensd is. In Israël's gansche historie doet zich niet éénmaal het geval voor, dat een profet zichzelf onbevoegd acht om in 's Heeren naam zijn woord te laten hooren, of dat zijne bevoegdheid daartoe door anderen in twijfel getrokken wordt.“

„De Goddelijke openbaring, welke de profeten aan Israël te brengen hebben, doet zich vóór alles kennen als een ontsluiting van het wezen Gods en van Zijnen wil.“

¹⁾ Spateering van mij, A. S.

een hoogere en een lagere wereld.“

Het heeft geen zin, het artikel van mijn collega verder af te drukken. Het punt waar het om gaat is hier voldoende in zijn verband gezet.

Zooals duidelijk is meent onze hooggeachte vriend, dat één van de grondfouten der wijsbegeerte naar voren komt in het gebruik van den term „substantie“. We mogen voor dit woord niet schrikken, maar het nog minder gebruiken zonder dat wij weten wat het beteekent, zoo zegt hij. Volgens hem is „substantie“ de weergave van het Grieksche woord „hypostasis“. Beide woorden beteekenen „vaste grond“; en, zoo zegt hij, de Heilige Schrift gebruikt dit woord alleen ter aanduiding van God.

Het spijt mij zeer, maar ik moet hier niet alleen een weinig verschillen van mijn collega, maar zelfs een gansch andere opvatting verdedigen.

In de eerste plaats is het toch, meen ik, geheel onjuist, dat de Heilige Schrift dit woord alleen gebruikt ter aanduiding van God.

Zoo komt b.v. het woord voor in Hebr. 11:1, waar het geloof de „hypostasis“ genoemd wordt van de dingen die wij hopen.

En in Hebr. 3:14 heet het: „Want wij zijn Christus deelachtig geworden, zoo wij namelijk het beginsel van deze „hypostasis“ tot het einde toe vast behouden.“

En in 2 Cor. 9:4 lezen we: „en dat niet mogelijk zoo de Macedoniërs met mij kwamen en u onbereid vonden, wij (opdat wij niet zeggen gij) beschaamd worden in deze „hypostasis“ des roemens“.

Nu is het duidelijk, dat in deze teksten niet God aangeduid wordt door het woord hypostasis.

Dat schijnt maar op één plaats het geval, n.l. in Hebr. 1:3. Maar daar wordt ook niet God zelf aangeduid met het woord hypostasis, want er staat duidelijk de hypostasis VAN God. Het heet daar, dat de Zoon is „het uitgedrukte beeld

POPULAIR-WETEN- SCHAPPELIJKE SCHETSEN

De mensch als persoon.

III.

Wanneer wij over de vraag, of wij kunnen spreken van de substantie van des menschen geest, breedvoeriger handelen, moeten wij wel ingaan op een uitspraak van onzen hooggeachten collega Prof. Dr D. H. Th. Vollenhoven. In een rede, gehouden op den Universiteitsdag te Leiden in 1932, in druk verschenen in het Driemaandelijkse Orgaan „Antirevolutionaire Staatskunde“, derde kwartaal 1932, handelt hij, zij het ook kort, over het gebruik van den term „substantie“.

We lezen daar als volgt:

„Geen wonder, dat we nu wankelen ten doode. Alleen wie zóó de crisis ziet kan ook verstaan het doel van dit ernstige onderricht, n.l. „opdat we ons vertrouwen van alle schepselen aftrekken en op U alleen stellen“. Met andere woorden: de zonde die we vóór alle andere dienen af te leeren is het vergoddelijken van al wat niet God is, korter gezegd: de afgoderij. Die treffen we inderdaad overal aan. Wat b.v. in den op zichzelf niet te veroordeelen rechtsstrijd tusschen staten, colleges en personen telkens weer om den hoek komt gluren is de hoogmoedige waan „als God te zijn“. Welnu, er is wellicht geen macht, die zóó taai deze zonde bevordert als de gangbare wijsbegeerte.“...

„Dit alles — voor de oudere generatie uiting, voor de jongere vormende kracht — is echter te herleiden tot ééne grondfout der gangbare wijsbegeerte, n.l. tot de totale of gedeeltelijke ver-

Blz.

„O
feti-
men

en op
antie-

„In
geva
zou
hulp

8 G

193

nader
gema
dit fe
als op
de ee
geslac
kinder
forme
van de
Christ
tensje
erigen
diepste
zoozo
vraag
wettig
toen s
Doleer
eerstge
kocht,
kerk, c
1892 z
Voor
eouwe
in den
nog ee
een br
te Ap
ging d
En de
gejkt,
inleide
Rees
immer
tijd ge
in de
en pre
doorvo
eonsme
„De E
Kerker

„Uit
„Uit

Zijner
dat wij
door C
tekst g
Om
geacht
zegt
de He
aandui

In d
bete
Colleg
„subst
nen „v
het op
daaron
Liev
mijn a
heide
de He
de bet

Wan
bij He
gunde:
„Hyg
van pe
tiek g
meern
Een br
door B
bl. 462
dat de
funda
wordt,
kelijk
zonder
vasth
trouwe

het onderdeel
angen.

het boek van
Profeten des
n het elfde
inhoud der
in te toonen,
onden, alles
inistatie ont-
moods tegen
u verwacht
eten uit het
lija gesteld
die wij be-
sten wel de
oen hooren.
hebben, in-
lan de voor-
atstreeks in-
Doch Prof.
profeten ook
ontdekking
tusschen

or het leven
ad op de taak
ordigen tijd.
t genoemde
ende plaats-
deze samen-
orgaan, be-

it der open-
dere schakel
lurend wordt
mer bij het
te wijze aan-
een architec-
nleg van het

ediking wordt
erpen, welke
retisch is er
chen, zoowel
el raakt, dat
he rede zou

eldering van
het religieus
iets wat het
in beteken-
is." 1)

velke de pro-
ad is. In Is-
maai het ge-
egd acht om
ooren, of dat
in twijfel ge-

profeten aan
alles kennen
in van Zijnen

mijn collega
het om gaat
zet.

hooggeachte
der wijs-
ik van den
r dit woord
r gebruiken
nt, zoo zegt
oergave van
de woorden
zegt hij, de
woord al-

niet alleen
lega, maar
tting ver-

n ik, geheel
oord alleen

Hebr. 11:1,
oemd wordt

nt wij zijn
namelijk het
t einde toe

iet mogelijk
u onbereid
beschaamd
ons".

ksten niet
hypostasis.
geval, n.l.
et God zelf
s, want er
God. Het
rukte beeld

Blz. 140:

"Ook aan de sociale verhoudingen wordt in de profetische prediking een breedere plaats ingeruimd dan men oppervlakkig wellicht zou denken."

en op blz. 143 inzake „allerlei staatkundige allianties" nog dit:

„Israel moest als het volk van Jhvh in de ure des gevaars alleen steunen op Hem, en in Zijne kracht zou het dan ook bij geringe sterkte en gebrekkige hulpmiddelen nog kloeske daden doen."

's Gr.

(Wordt vervolgd.)
A. SCHILDER.

UIT DE HISTORIE

De Vereeniging van 1892.

(Inleiding.)

I.

1934, het jaar van het eeuwfeest der Afscheiding, nadert. Reeds worden hier en daar voorbereidingen gemaakt en voorstellen aan de hand gedaan, om dit feit op sobere wijze te gedenken. Doch, evenals op meer historische data, zal ook thans, helaas, de eenheid ontbreken. De erfenis, die het voorgelicht bij zijn verscheiden naliet, is onder de kinderen voorwerp van twist geworden. De Gereformeerde Kerken beweren, de wettige voortzetting van de kerk der Scheiding te wezen; maar ook de Christelijk Gereformeerden voeren dezelfde pretentie. En dat zij wederzijds elkanders rechtmatig erfgenaamschap niet kunnen erkennen, vloeit ten diepste voort uit hun verschillende visie op wat niet zoozeer in 1834, doch in 1892 is gebeurd. De groote vraag is n.l. deze: Blevén de afgescheiden Kerken de wettige voortzetting van de kerk der vaderen, ook toen zij in het laatstgenoemde jaar zich met de Doleerenden vereenigden? Of hebben zij toen hun eerstgeboorterecht voor een schotel linzenmoes verkocht, en loopt daarom de rechte linie voort in die kerk, die met de vereeniging niet meeging, doch in 1892 zich afzonderlijk heeft geïnstituëerd?

Vóór met het oog op het op handen zijnde eeuwfeest der Afscheiding is van Chr. Geref. zijde in den loop van het vorige jaar de historie van 1892 nog eens aan de orde gesteld. Het is geschied in een brochure van de hand van Ds J. Jongeleen te Apeldoorn, welke tot titel draagt: „De Vereeniging der Chr. Geref. met de Doleerenden in 1892" 1). En deze brochure werd min of meer officieel geijkt, doordat ze door prof. G. Wisse van een inleidend woord werd voorzien.

Reeds dit feit valt op. Prof. Wisse behoort immers van huis uit niet tot dezen kring. Er is een tijd geweest, dat hij lid en zelfs predikant was in de Gereformeerde Kerken. En niet alleen lid en predikant, doch dat hij ook vurig pleitte voor de doorvoering van de vereeniging in plaatselijke ineensmelting. Nog in 1904 gaf hij een brochure uit: „De Plaatselijke Vereeniging der Gereformeerde Kerken" 2), waarin hij — en zelfs cursief —

1) Uitgave D. J. van Brummen, Dordrecht.
2) Uitgave D. Donner, Leiden.

Zijner (dat is: Gods) hypostasis". Het is duidelijk, dat wij dus hier niet maar zonder meer hypostasis door God kunnen vervangen. Want dan zou de tekst geen zin geven.

Om deze redenen geloof ik dan ook, dat mijn geachte collega zich vergist wanneer hij zegt: „Houdt men dit vast, dan verstaat men, dat de Heilige Schrift dit woord alleen gebruikt ter aanduiding van God".

...

In de tweede plaats moeten wij spreken over de beteekenis van het woord „hypostasis". Collega Vollenhoven zegt, dat zoowel het woord „substantie" als het woord „hypostasis" beteekenen „vaste grond". Zooals het daar gezegd is, is het op zijn minst genomen toch te beperkt en daarom ook niet geheel juist gezegd.

Liever schaar ik mij dan ook aan de zijde van mijn anderen collega, Prof. Dr F. W. Grosheide, die in zijn commentaar op den brief aan de Hebreënen eenige malen uitvoerig spreekt over de beteekenis van het woord „hypostasis".

Wanneer collega Grosheide de uitlegging geeft bij Hebr. 1:3 zegt hij over „hypostasis" het volgende:

„Hypostasis heeft hier nog niet de beteekenis van persoon, die heeft het pas in de latere dogmatiek gekregen. Het woord komt in onzen brief meermalen voor, behalve hier nog 3:14 en 11:1. Een breede behandeling van dit woord is gegeven door Bleek, (Der Brief an die Hebr. II, bl. 59 vlg., bl. 462 vlg.). De slotsom van het onderzoek was, dat de oorspronkelijke beteekenis is grondslag, fundament, dat het in figuurlijken zin gebruikt wordt, voor hetgeen grondslag heeft en dus werkelijk bestaat, het bestaan, hetgeen het bijzondere van iets uitmaakt, het wezen, dan voor vastheid in den geest, het gemoed, d.w.z. vertrouwen. De bijzondere wijze, waarop hypostasis

dezen regel liet drukken: „Wie principieel tegen de plaatselijke ineensmelting is, is geen volkomen vier-en-dertiger; hij kent het BEGINSEL der Scheiding niet" 3).

Indien ik de brochure van Ds Jongeleen op de gemakkelijkste wijze wilde afdoen, was het verreweg teenvoudigst, om naast elke beschouwing en ieder argument, dat hij in 't midden brengt, even de tegenbeschouwing en het tegenargument te zetten, dat zijn eigen voorwoord-schrijver reeds in 1904 heeft geleverd. Jongeleen werd dan door Wisse weerlegd.

Zelfs ligt het geval nog scherper. Prof. Wisse was niet alleen eenmaal vurig voorstander van de vereeniging, maar hij was dit bovendien, naar hij zelf beweert, geworden niet zonder innerlijken strijd en door een bijzondere overtuiging van Godswege. In de reeds genoemde brochure doet hij o.a. ook deze confentie:

„Ik zou durven belijden: daar ik veel naar het vleesch beoordeelde, was ik geen sterk voorstander; maar als Christen behoef ik mij evenmin te schamen te belijden, dat mij dit tot schuld is geworden. Ik durf om des beginsels wil niet langer op zulk een lijn voort. Ons-zelf te verloochenen eischt God. Die eisch is mij zwaarder gaan wegen dan al het andere. En om des Heeren wil verklaar ik mij schuldig te gevoelen om Hem te gehoorzamen."

Geve de Heere, dat deze belijdenis er toe bijdrage, dat nog menig tegenstander ga vragen: Zou ik dan mogelijk ook niet dwalen? En verwekke het een heilige jaloerschheid, om ook voor den Heere te leeren buigen op het gebied van het kerkelijk leven" 4).

Natuurlijk verdiepen wij ons hier en thans niet in de zielkundige vraag, hoe iemand in 1904 een dergelijke belijdenis kan publiceren en eenige jaren later met een soortgelijke confentie vlak het tegenovergestelde kan doen. Evenmin behoeven wij te onderzoeken, wat „vleesch" en wat de vertolking van den eisch Gods is: de brochure van 1904 of het voorwoord van 1932. Hier verbazen wij ons er alleen over, dat prof. Wisse zelf geen behoefte gevoeld heeft, om zijn geschrift van 1904 openlijk te herroepen en zijn lezers er voor te waarschuwen, dat de „heilige jaloerschheid", waartoe hij hen toen wilde verwekken, hem nu gebleken is, vleeschelijke beweging te zijn.

Doch, ook afgedacht hiervan, draagt het voorwoord van prof. Wisse een eigenaardig karakter. Op pag. 5 constateert hij, dat in de Gereformeerde kringen het werk Gods van 1834 niet zoozeer theoretisch, doch praktisch wordt geschrapt. Een oogenblik aangenomen dat dit juist is, dan zij gevraagd, of dit nu het afzonderlijk bestaan der Chr. Geref. Kerk rechtvaardigt. Het verschil tusschen hen en ons wordt dan wel uiterst miniem en raakt niet meer een beginsel, doch slechts de praktische waardeering er van.

Doch iets verder maakt prof. Wisse het verschil weer grooter. Daar zegt hij:

„Laten we erkennen, er zijn van elkaar verschillende principes, waaruit we leven, en kerkelijk, en dogmatisch en cultureel. — Laten we dan naar onze beste zinswijze voortbouwen, ieder uit zijn eigen principe. Men dwinge en wringe en forceere niet tot één, wat twee is."

3) t.a.p., 16.
4) t.a.p., 26.

overdrachtelijk gebruikt wordt, maakt het onmogelijk om dadelijk voor alle plaatsen in Hebreënen dezelfde beteekenis aan te nemen. Die moet telkens opnieuw worden vastgesteld. Hier komt alleen de beteekenis wezen in aanmerking. De Zoon is dus de afdruk van Gods wezen, d.w.z. Hij is Gode volkomen gelijk, maar heeft toch een bestaan van zichzelf. Zoo moeten ons de twee uitdrukkingen (één zou hier onvoldoende zijn) leeren, dat de Middelaar in elk opzicht de volle Goddelijke heerlijkheid bezit".

Bij de uitlegging van Hebr. 3:14 zegt Prof. Grosheide (we laten hier de Grieksche citaten weg): „Hypostasis beteekent in het Hellenistisch Grieks als bij 1:3 is bedoeld: 1) grondslag, Ps. 68:3; 2) hetgeen een grondslag heeft, dus: wat vast is, waarin nog nader kan worden onderscheiden a) hetgeen werkelijk bestaat; b) natuur, wezen; c) standvastigheid, vertrouwen, zekere verwachting, 2 Kor. 9:4; 11:17. Op deze plaats komt alleen de laatste beteekenis in aanmerking".

En bij de uitlegging van Hebr. 11:1 zegt Prof. Grosheide: dat wij ook daar terug moeten naar de eerste beteekenis grondslag of wat een grondslag heeft.

Onze exegeet wijst erop, dat hypostasis ook nog kan beteekenen „eigendomsbewijs", d.w.z. grondslag voor een persoon, waarop het recht van bezit wordt bewezen, document, dat vastigheid geeft. Hij gaat dan verder: „Zonder nu te willen zeggen, dat hypostasis h.l. door eigendomsbewijs moet worden vertaald, licht deze variatie in de beteekenis toch wel toe, hetgeen waaraan we hebben te denken, het gaat om wat inzake de dingen die wij hopen zekerheid geeft, maakt dat ze niet in de lucht hangen, doch ons eigendom zijn, vgl. 6:18—20, het geloof is zekerheid voor het subject."

Het blijkt dus wel, dat men voorzichtig moet zijn met te zeggen, dat er menschen zijn, die het

Hier wordt de kwestie dus weer uit de praktijk in de theorie gelegd.

Nu klinkt dat alles wel zeer wijsgeerig. Maar het brengt ons geen stap verder. Prof. Wisse ziet blijkbaar de Chr. Geref. actie als zulk een machtige, geestelijke beweging, dat hij deze evenals het katholicisme en lutheranisme en calvinisme, uit een eigen principe verklaren wil, dat niet alleen tot een eigen kerk, maar ook tot een eigen theologie en cultuur, ja wat niet al, voeren moet. Of hiermee de nuchtere werkelijkheid niet uit het oog wordt verloren, blijve op het oogenblik in het midden. Maar prof. Wisse had zoowel zijn eigen kring als ons zeer gediend, wanneer hij eens enkele van die principes genoemd en nader geformuleerd had. Dan was het mogelijk geweest om te beoordeelen of wij principieel werkelijk zoo veel van elkander verschillen, dan wel of wij 'tegenlijk in de beginselen al eens zijn en het dus ook kerkelijk kunnen en behooren te wezen.

Trouwens, indien de zaken staan zooals prof. Wisse ze ziet, begrijp ik zijn heele toepassing niet. Het poneeren van beginsel tegenover beginsel sluit altijd een antithetisch element in zich. En ik versta niet, hoe hij dan den raad geven kan dat wij maar ieder rustig naar onze beste zinswijze en uit ons eigen principe moeten voortbouwen, en intusschen God bidden dat Hij de tweehed nog eens opheffen moge. Indien het werkelijk om beginselen gaat, behooren wij niet alleen te bidden, doch dienen wij ook onze beginselen voor elkander open te leggen en moeten wij ons niet minder benaastigen, dat beginsel door beginsel overtuigd en overwonnen wordt. Dit is n.l. principieel; het andere anti-nomiaansch.

Natuurlijk verklaart prof. Wisse in zijn voorrede ook, dat Ds Jongeleen een objectiever en historisch-getrouwer beeld (dan Dr Rullmann n.l.) heeft geteekend; dat diens brochure ons zakelijk en duidelijk inlicht, enz. Maar deze verzekering ontlaant ons er niet van, om met eigen oogen te lezen en dan te zien of ons oordeel zich aan dat van prof. Wisse conformeren kan.

E. D. KRAAN.

ZENDING EN EVANGELISATIE

Samenwerking.

II.

Met betrekking tot de vraag, of, en in hoeverre wij in de Evangelisatie kunnen samenwerken met andere organisaties, dient onderscheiden te worden tusschen permanente samenwerking in den vorm van vaste organisatie en tijdelijke, die voor een bepaald doel en voor een korte periode in het leven is geroepen.

In de eerste, de permanente, blijvende Evangelisatie, draagt samenwerking derhalve een blijvend karakter. Ze vraagt een of andere organisatie met regelingen e.d.

En zoo zou ze teniet doen de gedachte, dat het de Kerk is, die de Evangelisatie drijft, de Kerk

woord substantie of hypostasis gebruiken in een anderen zin van „vaste grond" en dan niet weten wat het beteekent. Immers de Schrift zelf gaat ons voor in het onderscheiden gebruik van het woord. In Hebr. 1:3 beteekent het naar de vertaling van Prof. Grosheide „wezen" (Zie Korte Verklaring der Heilige Schrift), in Hebr. 3:14 beteekent het „stellige verwachting", in Hebr. 11:1 beteekent het „vast vertrouwen".

Wij gelooven, dat hiermede voldoende is geciteerd om aan te toonen, dat in ieder geval het betoog, dat in het gebruik van het woord substantie of hypostasis in een anderen zin dan „vaste grond" (met welke woorden „vaste grond" dan God zou moeten worden aangeduid), de gewraakte grondfout der hedendaagsche wijsbegeerte aan het licht komt, ten eenenmale onhoudbaar is.

...

Tot dusver handelden wij over de vraag, hoe de Schrift het woord „hypostasis" gebruikt.

Kwamen wij op dat punt tot de ontdekking, dat wij van collega Vollenhoven wel moeten verschillen, een tweede vraag is, of er Schriftuurlijke gronden zijn aan te voeren, voor het betoog, dat wij de woorden „substantie" en „hypostasis" thans alleen maar voor God mogen gebruiken.

Deze vraag is uit den aard der zaak van niet minder beteekenis dan de eerste. Het zou n.l. kunnen zijn, dat in den loop der jaren de woorden „substantie" of „hypostasis" een beteekenis gekregen hadden, welke ons verbodt deze woorden voor het schepsel te gebruiken.

De vraag moet nu gedaan worden, of wij den plicht hebben op dien grond dan het woord substantie voor het geschapene te vermijden.

J. W.